

GÖTEBORGS UNIVERSITET
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN

**”Jag har fått rätt att vara den jag alltid har varit”
Föräldrablivandets påverkan på unga mammors identitet**

Maja Casén Nylander

Examensarbete 30 hp
Psykologprogrammet
PM 2519
Vårtermin 2016

Handledare: Petra Boström

”Jag har fått rätt att vara den jag alltid har varit” Föräldrablivandets påverkan på unga mammors identitet

Maja Casén Nylander

Studien undersökte unga mammors upplevelse av huruvida föräldrablivandet hade påverkat deras identitet och i så fall på vilka sätt. Data samlades in via fokusgrupper och intervjuer. Tre fokusgrupper och två individuella intervjuer genomfördes med mammor som var aktiva vid Stadsmissionens öppna förskola för unga föräldrar i Göteborg. Det insamlade materialet analyserades utifrån tematisk analys och tre huvudteman framkom: Tidigt formad identitet som mamma, Konfliktfyllda roller och Förändringar genom föräldraskapet. Deltagarna beskrev identiteten innan och efter föräldrablivandet som sammanhängande men också hur identitetsmässig utveckling hade skett: deltagarna hade bättre lärt sig föräldraegenskaper och beskrev emotionella förändringar, ökat ansvar och nya prioriteringar. Analysen synliggjorde också konflikten som uppstod i mötet med samhällsnormer kring rollen som ung vuxen och rollen som mamma.

För många unga människor i postindustriella länder innebär perioden mellan sena tonår till de knappa trettio stora förändringar inom många viktiga områden i livet. Det är nu, under de *unga vuxenåren* (emerging adulthood) som vi lämnar föräldrahemmet, utbildar oss eller börjar jobba och ingår långa relationer. Under denna period, som enligt rådande samhällsnormer präglas av experimenterande och fokus på den egna utvecklingen, utforskas olika identitetsalternativ, val och riktningar i livet (Arnett, 2000, 2006). Mot slutet av de unga vuxenåren har många tagit beslut och gjort ställningstaganden som har bestående konsekvenser för resten av livet: valt yrkesbana, stadgat sig och bildat familj (Arnett, 2006).

Övergången från ungdomsår till vuxenliv har senarelagts i de postindustriella delarna av världen under de senaste dryga 50 åren (Arnett, 1998; Shanahan, 2000) genom att vi har skjutit upp så kallade *formella rollövergångar* (demographic transitions), det vill säga moment som markerar övergången till en vuxen identitet. En sådan formell övergång är föräldrablivandet. I statistiken över svenska förstagångsföräldrars genomsnittsålder blir förskjutningen uppenbar. År 2013 var förstagångsmammorna 29 år och förstagångspapporna 31,5 (SCB, 2014), att jämföra med 1970 då motsvarande siffror var 24 respektive knappt 27 år (SCB, 2012).

Det finns skäl att tro att unga mammor i Sverige skiljer sig från andra grupper som har studerats inom ramen för identitetsforskning. En betydande del av forskningen på unga mammor är gjord på mammor i tonår eller ungdomsår i främst USA och Storbritannien där diskursen kring och situationen för unga mammor skiljer sig mycket från hur det ser ut i Sverige (Darroch, Frost & Singh, 2001). Det finns tydliga samband mellan antalet tonårsgraviteter och sociala villkor där den stora andelen ungdomar från socialt och ekonomiskt utsatta familjer i USA bidrar till höga födelsetal bland tonåringar. Tonårsmammor som vuxit upp under svåra ekonomiska förhållanden uppfattas som ett allvarligt socialt problem i Storbritannien (Darroch m.fl., 2001). I en jämförelse mellan fem länder i västvärlden såg man att antalet gravida tonåringar var lägst i Sverige och Frankrike (Darroch, Frost & Singh, 2001). I Storbritannien och Kanada är tonårsgraviteter dubbelt så vanligt förekommande som i Sverige, och i USA fyra gånger så vanligt. Skillnaderna verkar hänga samman med ungdomars kunskap om och möjlighet att skydda sig mot oönskade graviteter, vilket har att göra med bland annat normer och traditioner kring sexualitet (Darroch m.fl., 2001; Nilsson, 2008). Politiska, sociala och ekonomiska förutsättningar för unga mammor i Sverige är dock ofta betydligt bättre (Björnberg, 2000) och kan antas påverka unga mammors upplevelser av sitt unga föräldraskap. Därför finns anledning att tro att den forskning som är gjord på unga mammors identitet i andra postindustriella länder inte på ett tillräckligt sätt belyser unga svenska mammors upplevelser av hur föräldrablivandet har påverkat deras identitet.

Att bli förälder har stora implikationer för identitetsutvecklingen (Rogers & White, 1998). I Sverige tycks normen vara att bli förälder allt senare i livet och istället ägna perioden mellan tonårstid och vuxenår åt utforskande. Men inte alla väljer att bli föräldrar sent i livet. Detta väcker funderingar kring hur det är att bli förälder tidigt i en del av världen där förstagsföräldrar blir allt äldre och vad det kan tänkas göra med identiteten att bli förälder i en så omvälvande period av livet som de unga vuxenåren. För att skapa förståelse kring hur unga mammors identitet kan tänkas påverkas av föräldrablivandet följer nedan en redogörelse av relevanta teorier kring identitetsutveckling under ungdomsår och unga vuxenår. Därefter följer en genomgång av unga vuxnas föreställningar om och erfarenheter av föräldrablivande och föräldrablivandets påverkan på identiteten. Sist presenteras empiriska fynd kring unga mammor och identitet.

Identitetsutveckling ur ett teoretiskt perspektiv

Första gången identitet introducerades som den främsta utvecklingsuppgiften under ungdomsåren var då Erikson (1950) lade fram sin utvecklingsmodell om åtta steg och därmed grundlade stora delar av forskningen på området. Begreppet *identitet* betecknar den medvetna aspekten av att veta vem man är - individens upplevelse av sig själv som sammanhängande i dåtid, nutid och i framtid. Identiteten innefattar också de värderingar och ideal som hör till ens sociala grupp (Erikson, 1980). Det är även Eriksons (1980) definition som refereras till i den aktuella studien.

Ungdomen betecknar perioden mellan ca 13 och 19 års ålder, men varierar i längd mellan individer (Erikson, 1950). Perioden präglas ofta av radikal förändring: pubertetens kroppsliga omvandling, hjärnans utvecklade förmåga att förstå egna och andras intentioner och medvetenhet om vilka sociala roller som samhället kan erbjuda (Erikson, 1968). Ungdomsåren kan beskrivas som ett stadium av identitetsförvirring då behovet av att ometablera gränser för sig själv och forma en egen identitet väcks och man förväntas göra ställningstaganden och val kring ideologi, religion, politik och yrkesbana. Detta trots att identiteten ännu är instabil (Erikson, 1968). Om omgivningen är för krävande finns risken att man anpassar sig till yttre önskningar vilket minskar möjligheter för experimenterande och självutforskande. Genom att förena föreställningar om vem man är, vem omgivningen tycker att man ska bli samt förväntningar på framtiden växer en allt tydligare självuppfattning fram. Under rätt omständigheter av tillräckligt med utrymme att experimentera och utforska, kan de olika aspekterna av identiteten integreras och en stabil identitetsuppfattning skapas med en djupare upplevelse av vem man är (Erikson, 1968).

Under de tidiga vuxenåren (Erikson, 1968) aktualiseras frågor kring intimitet som tar sig uttryck i en önskan att vara nära andra parallellt med rädsla för att bli avvisad. När identiteten är stabiliserad är den unga vuxna personen redo att göra ställningstaganden med mer långsiktiga konsekvenser, såsom att ingå intima relationer med andra och bilda familj. Man är mer villig än tidigare att göra de kompromisser som sådana relationer kräver (1968).

Marcia (1966) operationaliserade Eriksons (1950; 1968; 1980) teori kring identitetsutvecklingen till en semistrukturerad intervjuguide som beskriver fyra kategorier av identitetsstatus: *Identitetsförvirring*, *för tidig identitet*, *moratoriet* och *fullbordad identitet*. Kategoriseringen baseras på hur identitetsutvecklingens två nyckelprocesser - utforskande och ställningstagande - samverkar. Optimal identitetsutveckling resulterar i fullbordad identitet (Erikson, 1968; Marcia, 1966; Waterman, 1999). I en svensk studie undersöktes unga vuxnas identitetsstatus (Marcia, 1966) inom fyra olika domäner: romantisk relation, arbete, föräldraskap och prioriteringar mellan familj och arbete (Frisén & Wängkvist, 2011). Dessutom fanns ett mått på generell identitetsstatus, det vill säga alla domäner sammantaget. Resultatet visade att majoriteten av deltagarna kategoriserades med fullbordad identitet inom arbete och prioriteringar och som generell identitetsstatus. Fullbordad identitet präglas av hög grad av både utforskande och ställningstagande och innebär att flera faktorer som har betydelse för självuppfattningen har konsoliderats till en sammanhängande och integrerad identitet (Schwartz, Côté & Arnett, 2005).

Domänerna föräldraskap och romantiska relationer skiljde sig däremot. Där såg man att fler hade för tidig identitet (Frisén & Wängkvist, 2011). För tidig identitet präglas av låg grad av utforskande och hög grad av ställningstagande samt rigiditet och konformitet i identitetsskapandet (Schwartz m.fl., 2005). Personer i denna kategori uttrycker en tydlig identitetsuppfattning men har inte utforskat möjliga alternativ innan de gjort ställningstaganden som påverkar identiteten (MacKinnon & Marcia, 2002). För tidig identitet kan innebära att man får svårare att lösa kommande livskriser (Erikson, 1968).

Senare forskning har utökat förståelsen kring identitetsskapande till att också gälla perioden mellan tonår och ung vuxenhet, bland annat genom teorin om unga vuxenår (Arnett, 2000; Schwartz m.fl., 2005). De unga vuxenåren är mellan ca 18 och 25 års ålder och anses vara något skilt från både tonår och vuxenår. Den demografiska variationen bland personer i unga vuxenår, vad gäller boendesituation, social och ekonomisk status, familjesituation och sysselsättning, är större än i någon annan åldersgrupp (Arnett, 2000; 2006). Det tros bero på social obundenhet, få ställningstaganden samt fokus på utforskande och förändring (Erikson, 1968). Mot slutet av perioden börjar för de flesta stabilitet kring olika livs- och identitetsaspekter etableras (Arnett, 2000; 2006).

Unga vuxenår och föräldraskap

Formella rollövergångar, såsom avslutad utbildning, anställning och äktenskap uppfattas ha liten betydelse för vuxenblivandet hos personer i unga vuxenår (Arnett, 1998). Ett undantag har dock identifierats, nämligen att bli förälder. Personer i unga vuxenår utan barn uppskattar föräldraskapets påverkan på upplevelsen av att vara vuxen som liten. Personer som fått barn under unga vuxenår rapporterar däremot det motsatta, att föräldraskapet är den enskilt viktigaste förändringen mot en vuxen identitet och i sig är tillräckligt för att uppleva sig som vuxen. En förklaring kan vara att begränsningar och ansvar genast blir mer omfattande och dessutom förskjuts från den egna personen till någon annan (Arnett, 2000).

I studier på svenska unga vuxna uppgav de flesta deltagare att de var säkra på att de ville eller antagligen ville ha barn i framtiden. Den främsta anledningen var tanken om att det skulle kunna vara en del i det egna självförverkligandet (Frisén, Carlsson & Wängkvist, 2013; Lampic, Svanberg, Karlström & Tydén, 2006). Många deltagare ansåg att vissa förutsättningar behövde råda innan familjebildning var aktuellt, såsom stabil ekonomi, en stabil romantisk relation, färdig utbildning och fast anställning. Först ville de ägna sig åt sig själva och fokusera på sina egna drömmar (Frisén m.fl., 2013; Lampic m.fl., 2006). Fokus på egna drömmar gällde en avgränsad och övergående period, vilket sätter fingret på några av nyckelfaktorerna i teorin om identitetsutvecklingen i unga vuxenår (Frisén m.fl., 2013). Personer i unga vuxenår förbereder sig nämligen för vuxenlivet genom att fokusera på sig själva. Efter en period av självfokus är de så småningom redo för de ställningstaganden och utmaningar som hör vuxenlivet till (Arnett, 2006; 2007).

Personer i unga vuxenår såg, trots att de ville ägna en period åt fokus på sig själv och sina drömmar, också självförverkligandepotentialen i att ha barn. Det visar på att ha barn, beroende på när det inträffar, kan vara både ett hinder för och en del i den personliga utvecklingsprocessen. Att bli förälder normbrytande tidigt anses å ena sidan begränsande för den personliga utvecklingen, men att bli förälder i, enligt normen, rätt tid anses å andra sidan positivt för samma individs personliga utveckling (Frisén m.fl., 2013). Dessutom innebär föräldraskap under de unga vuxenåren att upplevelsen av sig själv som vuxen förstärks (Arnett, 2000). Därför kan identiteten antas påverkas ytterligare genom föräldraskapet under de föränderliga unga vuxenåren.

Identitet som mamma

Stern (1996) beskrev hur mamman under den första perioden efter barnets födelse befinner sig i en tillfällig, unik och för mamman ny psykisk organisation. Stern (1996) kallade den för *moderskapskonstellationen*, då kvinnans relation med sin egen mor, kvinnans bild av sig själv som mamma och relationen till barnet utgör en ny psykisk triad. Perioden är begränsad och pågår mellan några månader upp till ett par år men kan ha implikationer för resten av kvinnans liv. Beteenden, fantasier, rädslor och förhoppningar förändras och kvinnan blir känsligare på andra sätt än tidigare (Stern, 1996).

Stern (1996) beskrev att fyra teman framträder när en kvinna blir mamma. Dessa teman berör 1) hennes kapacitet att hålla sitt barn vid liv, 2) om hon tillräckligt kan engagera sig känslomässigt så att barnets psykiska utveckling säkerställs, 3) om det finns tillräckliga stödsystem kring mamman och barnet och 4) om hon kan modifiera sin identitet så att hon kan fylla dessa funktioner för sitt barn. En viktig del i identitetsförändringen är att genom spontana minnen identifiera sig med sin egen mamma som utgör den viktigaste rollmodellen för moderskapet (Stern, 1996).

Att identifiera sig och utveckla en identitet som mamma innebär att den faktiska verkligheten av att vara förälder och de ideala föreställningarna måste integreras i självuppfattningen (Shelton & Johnson, 2006). Dessutom förväntas kvinnor ofta uppleva enbart positiva känslor kring sitt föräldraskap (Marshall, 1991). Att bli och att vara mamma innebär för många att modifiera sina ideal om föräldraskap samtidigt som de förändrar sin förståelse för sig själva och vem de är i förhållande till andra (Steinberg, 2005).

Att bli mamma har visat sig påverka identiteten starkare än både civilstånd och sysselsättning (Rogers & White, 1998) och expanderar självet, det vill säga att mamman inkorporerar barnet i sin identitet och det egna självets gränser (Laney, Carruthers, Lewis Hall & Anderson, 2014). Detta innebär att mamman utvecklar egenskaper som ökad empati, omtanke och tillgänglighet för andra (Laney, m.fl., 2014; Ali, Lewis Hall, Anderson & Willingham, 2013).

Unga mammor och identitet

Att genomgå den stora förändring som föräldrablivandet innebär under en så föränderlig period som ungdomen och de unga vuxenåren – påverkar det identiteten på andra sätt än bli förälder i vuxen ålder?

Mycket av forskningen på unga mammor, så också den forskning som refereras till i denna studie, är gjord på ekonomiskt och socialt utsatta unga mammor i främst USA och Storbritannien. Unga mammor i ekonomisk utsatthet har setts som ett socialt problem i större utsträckning i dessa länder än i Sverige (Darroch m.fl., 2001) och historiskt har tonårsmammor beskrivits som en sårbar riskgrupp. Deras unga föräldraskap har förknippats med negativa socioekonomiska och psykosociala konsekvenser för både mamma och barn (McDermott & Graham, 2005).

Kvinnor som blir mammor under ungdomsåren uppger att de känner sig som en minoritet och kämpar med att förena rollerna som ung vuxen och mamma (Clemmens, 2002), också i svensk kontext (Wahn, Nissen, & Ahlberg, 2005). Men moderskapet innebär också en rad positiva förändringar (Ali, Lewis Hall, Anderson & Willingham, 2013; Coleman & Cater, 2006; Shanok & Miller, 2007; Schultz, 2001; Zachry, 2005). Moderskapet uppfattas som en betydelsefull omvandling som innebär förändringar i emotioner, beteenden och i självkänsla som påverkar identiteten (Ali, m.fl., 2013; Coleman & Cater, 2006; McDermott & Graham, 2005; Shanok & Miller, 2007). Att bli mamma kan expandera unga och ekonomiskt utsatta mammors själv, föra med sig större ansvar som ger ökad motivation att möjliggöra positiva livsstilsförändringar (Shanok & Miller, 2007) samt öka strävan mot en bättre framtid för barnet (Zachry, 2005). Den ökade motivationen visar sig bland annat i mammans ökade intresse för sin egen utbildning (Zachry, 2005) och större uthållighet i skolan (Schultz, 2001). Föräldrablivandet ses som en chans att skapa en ny identitet och byta bana i livet (Coleman & Cater, 2006). Mammorna upplever också ökad respekt och status i samhället efter att de fått barn (Ali m.fl., 2013; McDermott & Graham, 2005).

Emotionella förändringar som identifierats i samband med föräldraskapet är mer glädje och en ökad upplevelse av mening i livet (Ali m.fl., 2013; Shanok & Miller, 2007). Detta tros hänga ihop med att kvinnorna nu har någon annan att ta hand om. Det ökar i sin tur det upplevda egenvärdet och självkänslan (Ali m.fl., 2013). Bättre förmåga att uppleva hela känsleregistret samt ökad oro och empati för andra är ytterligare emotionella förändringar (Ali m.fl., 2013). Unga mammor uppfattade sig också som mer vuxna sedan de blev föräldrar (Ali m.fl., 2013; Arnett, 2000; McDermott & Graham, 2005). Beteendeförändringar var bland annat minskad självupptagenhet, ökad stabilitet och förmåga att sätta gränser och göra förändringar i prioriteringar kring relationer, tid och pengar (Ali m.fl., 2013).

I en metaanalys på tonårsmammor i Storbritannien (McDermott & Graham, 2005) såg man att föräldraskapet baserades på en önskan att göra det bästa för sina barn och deltagarna upplevde moderskapet som en möjlighet till en kärleksfull relation till barnet, socialt erkännande och uppskattning. Resultaten bör ses i ljuset av den starkt normbrytande position som tonårsföräldrar har i Storbritannien (McDermott & Graham, 2005).

I Mulherin och Johnstones (2015) kvalitativa jämförelse mellan tonårsmammor och mammor i 20-årsåldern beskrev samtliga deltagare identitetsförändringar genom föräldrablivanget men fann också skillnader mellan grupperna. Moderskapet försåg tonårsmammorna med en tydligare och mer stabil identitet i jämförelse med att tidigare ha känt sig förvirrade och värdelösa. För en del av de något äldre mammorna som teoretiskt räknas till de unga vuxenåren innebar moderskapet en anpassning av identiteten och upplevdes ibland som begränsande. Ett återkommande tema var kvinnornas medvetenhet om att andra såg deras föräldrablivande som normbrytande och olämpligt så tidigt i livet. För tonårsmammorna hade det upplevts som öppen diskriminering då andra ansåg dem vara för unga för att kunna hantera föräldrans ansvar på ett bra sätt. Mammorna i unga vuxenår beskrev att de uppfattade mer subtila tecken på diskriminering och uttryckte själva internaliserade samhällsnormer kring vilka perioder i livet som bör ägnas åt vad, bland annat då de beskrev hur ordningen i vilken de valt att göra saker i livet inte var korrekt (Mulherin & Johnstone, 2015).

Syfte

Sverige tillhör den postindustriella delen av världen med förutsättningar som möjliggör normen för unga vuxna att ägna sig åt utforskande och experimenterande. Däremot är situationen för unga mammor inte densamma i Sverige som i de länder där merparten av forskningen i detta ämne är gjord och forskning på unga mammors identitetsutveckling i en svensk kontext är knapp. Att vara ung mamma i Sverige kan alltså vara något kvalitativt annorlunda från att vara ung mamma i andra delar av världen. Syftet med den aktuella studien var därför att undersöka om unga mammor som var aktiva på Stadsmissionens öppna förskola för unga föräldrar i Göteborg upplevde att föräldrablivanget hade påverkat deras identitet, och i så fall på vilket sätt.

Metod

Deltagare

I studien deltog 10 mammor som rekryterades via Stadsmissionens öppna förskola för unga föräldrar i Göteborg. Avsikten var initialt att studera unga föräldrar, men då enbart mammor fanns representerade på Stadsmissionens öppna förskola för unga föräldrar vid rekryteringstillfällena var samtliga deltagare mammor. 12 mammor tillfrågades men 2 besvarade inte vidare kontakt för att boka in fokusgrupper.

Enligt Stadsmissionens öppna förskola för unga föräldrar är en ung mamma en kvinna som

fått sitt första barn innan hon fyllt 23 år. Mammorna var vid tillfället för datainsamlingen mellan 19 och 25 år gamla och när de födde sitt första barn mellan 17 och 22 år. Fem mammor hade ett barn och fem mammor hade mellan två och tre barn. De yngsta barnens åldrar varierade mellan 10 veckor och fyra år. De äldsta barnens åldrar varierade mellan två och sex år. Åtta av mammorna hade avslutad gymnasieutbildning och av dessa hade fyra påbörjat eftergymnasiala utbildningar. Sju av mammorna var föräldralediga, två var hemma med sina barn utan annan sysselsättning och en var hemma med sina barn och studerade samtidigt. En mamma var utlandsfödd.

Tillvägagångssätt

Efter kontakt med verksamhetsansvarig på Stadsmissionens öppna förskola för unga föräldrar och en forskare från institutionen för socialt arbete på Göteborgs universitet som genomförde forskning på samma grupp besöktes förskolan och informationsbrev delades ut till närvarande mammor. Informationsbrev lämnades också till personalen för att vidarebefordras till ytterligare fyra mammor som valde att delta. Anmälan till gruppintervjuer togs emot på plats vid fyra tillfällen. Kontakt såsom anmälan, ombokningar och påminnelser skedde via SMS. Deltagarna fick innan samtalen påbörjades information om att deltagandet var frivilligt, att medverkan när som helst kunde avbrytas och att all insamlad data behandlades anonymt.

En pilotgrupp intervjuades inför den faktiska datainsamlingen för att testa intervjuguiden. Då intervjuguiden bedömdes fungera väl gjordes inga förändringar. Tre fokusgrupper och två individuella intervjuer genomfördes under februari och mars 2016. Fokusgrupperna genomfördes med två respektive tre och tre deltagare i Stadsmissionens lokaler i Göteborg. Fokusgrupperna pågick under 56, 60 respektive 72 minuter och de individuella intervjuerna var 26 och 33 minuter långa. Samtliga fokusgrupper och intervjuer spelades in för att sedan transkriberas.

Etiska överväganden

Samtliga deltagare informerades om att deltagande i studien var helt frivilligt, att de kunde avbryta sitt deltagande när som helst och att all information hanterades anonymt.

Då deltagarna tillhör en från samhällsnormen avvikande grupp finns en risk att detta kan ha påverkat data. Även om tillvägagångssättet anpassades för att minimera risken att deltagarna skulle känna sig ifrågasatta och i behov av att försvara sin position som ung förälder så kunde inte den risken uteslutas helt. Författaren kan på olika sätt ha påverkat studiens deltagare och därmed insamlad data genom sin position som barnlös i de fall då deltagarna frågade om författaren själv hade barn eller om den informationen på annat sätt framgick. Att författaren är jämnårig med deltagarna men eventuellt kan upplevas agera utifrån en maktposition som intervjuare kan också ha påverkat data.

Intervju

Fokusgrupper (Willig, 2013) som metod valdes i samråd med en forskare från institutionen för socialt arbete på Göteborgs universitet som genomförde forskning på Stadsmissionens öppna förskola för unga föräldrar. Motiveringen var att risken att deltagarna skulle uppleva sig ifrågasatta kring sitt unga föräldraskap bedömdes vara mindre om deltagarna fick samtala med varandra i grupp än om individuella intervjuer hade genomförts.

Fokusgrupperna utgick från tre huvudfrågor som avsåg fånga upp eventuella identitetsförändringar i samband med föräldraskapet. Frågorna var: 1) *Vad hände med dig när du blev gravid och/eller förälder?* 2) *Berätta om dig själv som förälder. Finns det andra sidor av dig som inte täcks in i den beskrivningen?* 3) *Var du annorlunda innan du fick barn? Om ja, vem var du*

då? En eller fler av frågorna från intervjuguiden ställdes i de fall då identitetsförändringar i samband med föräldraskapet inte togs upp spontant av deltagarna. Syftet med intervjuguiden var att utan att styra deltagarna ändå täcka in deras olika tankar utifrån studiens frågeställning (Kvale & Brinkman, 2014). Fokusgrupperna inleddes med att deltagarna fick titta på stimulusmaterial i form av en bild som föreställde ett positivt graviditetstest och en nyfödd bebis på en tidslinje. Därefter fick samtliga deltagare beskriva vad de fick för tankar. Syftet med bilden var tudelat: att introducera ämnet för samtalet samt bryta isen bland deltagarna (Wibeck, 2010).

De två deltagare som intervjuades individuellt hade inte möjlighet att delta vid de tidpunkter då fokusgrupperna skulle äga rum och studiens tidsbegränsning innebar att fler fokusgrupper inte var möjliga att arrangera. De individuella intervjuerna genomfördes då studien bedömdes behöva mer data. De individuella intervjuerna var semistrukturerade och samma stimulusmaterial som vid fokusgrupperna användes.

Analys

Materialet analyserades enligt en tematisk analys med en idiografisk och fenomenologisk ansats (Braun & Clarke, 2006). Utgångspunkten i en fenomenologisk ansats är att människor utifrån sina subjektiva erfarenheter och livsvärldar skapar sin bild av sig själva och sin syn på livet (Willig, 2013). Den aktuella studien avsåg undersöka deltagarnas egna beskrivningar av om och i så fall hur föräldraskapet påverkat deras identitetsuppfattning. Studiens idiografiska utgångspunkt innebar att fokus låg på att beskriva mammornas enskilda och subjektiva upplevelser. Vidare bearbetades data främst induktivt men med deduktiva inslag i diskussionsavsnittet då teoretiska begrepp kring identitet användes.

Tillvägagångssättet i analysen utgick från Braun och Clarkes (2006) beskrivning av tematisk analys som en metod för att identifiera, beskriva och analysera mönster i data. De inspelade intervjuerna transkriberades och kodades, varpå koder sammanställdes till teman och underteman. I den aktuella studien kodades fokusgrupper och intervjuer inledningsvis var för sig, så datanära som möjligt. Närbesläktade koder sammanfördes i preliminära kluster. Då samtliga intervjuer kodats var för sig och kluster skapats sammanställdes kluster från alla intervjuer och fokusgrupper. Därefter skapades nya kluster efter teman som tycktes vara gemensamma för intervjuerna. De nya klustren utgjorde underteman som sedan sammanställdes under olika huvudteman. Underteman som uppfattades spegla liknande teman slogs sedan samman. Analysen avsåg fånga variationen i deltagarnas svar men utmynnade i teman som var representativa för de flesta. Samtliga fokusgrupper och intervjuer är representerade i alla huvudteman, antingen genom direkta citat eller genom att temat berördes i samtalet. Hela variationen av deltagarnas svar var dock inte möjlig att redovisa inom ramen för detta arbete.

Resultat

I analysen identifierades tre huvudteman vilka utgjordes av upp till fyra underteman (se Tabell 1). Huvudtemana benämndes Tidigt formad identitet som mamma, Konfliktfyllda roller och Utveckling genom föräldraskapet. Huvudteman med tillhörande underteman redovisas och förtydligas därefter samt belyses med relevanta citat.

Tabell 1

Huvudteman och underteman för föräldraskapets påverkan på identiteten

---

1. Alltid varit lämpad att bli mamma

2. Konfliktfyllda roller

3. Utveckling genom föräldraskapet

2.1 En ung mamma är en omogen mamma

2.2 Som ung bör man ägna sig åt annat än barn

3.1 Att lära sig föräldraegenskaper

3.2 Emotionella förändringar

3.3 Ökat ansvar

3.4 Nya prioriteringar

1. Alltid varit lämpad att bli mamma

Deltagarna beskrev sig själva som personer som alltid varit lämpade att bli föräldrar, att de alltid haft föräldraskapet givet och naturligt i sin personlighet och identitet: *"Sätt ett barn framför mig, jag börjar leka direkt, det är liksom inget konstigt. Allt är så naturligt"*, eller *"Jag har alltid varit redo för barn, alltid känt att det är någonting som jag vill göra"*.

Det fungerade också delvis som förklaring till varför de blivit föräldrar tidigt: *"Folk brukade alltid säga såhär 'du är typ mamma utan barn'"*. Deltagarna gav även exempel på andra egenskaper som de alltid besatt och som skulle lämpa sig bra i en familjekontext, som att de alltid varit mognare än andra i deras ålder, gjort saker före andra jämnåriga, alltid tyckt om att umgås med familjen och vara hemma och ta det lugnt.

Deltagarna beskrev på olika sätt hur upplevelsen av att ha barn hade påverkat deras identitet. Barnen beskrevs vara en del av mammornas person, som om mamma och barn satt ihop, och mammarollen beskrevs vara en stor och viktig del av identiteten: *"Om de inte är med mig är det som om en del av mig är borta"*.

Deltagarna berättade att de inte ville vara utan barnen, inte ville lämna sina barn för att göra annat och om osäkerhet kring att befinna sig i sammanhang där mammarollen inte var central: *"Och sen så kom första barnet och så visade det sig att jag är en sån förälder som inte kan lämna mina barn någonsin"*.

"Jag vet vem jag är som mamma, jag har valt att viga tio år till att vara bara mamma, men det har också gjort att jag inte utvecklat en vuxen identitet, jag har inte vistats ute på stan eller någonstans utan barn också lite för att jag är rädd för att jag inte vet vem jag är utan barnen vid min sida."

"Det är verkligen en väldigt stor del av ens identitet. Det kanske är skillnaden när man är ung eller när man är äldre, att det tar större plats för identiteten är liksom inte färdig. Då blir man mamma och då tar det upp jättemycket av ens identitet."

Ibland hade upplevelsen av att vara ett med sitt barn kommit som en överraskning för mammorna, vilket inte var något som de hade förväntat sig innan barnet fötts.

2. Konfliktfyllda roller

Det andra temat behandlar deltagarnas upplevelser av det konfliktfyllda i kombinationen av

rollen som ung och rollen som mamma. Deltagarna berättade om vilka olika förväntningar som fanns på de olika rollerna och beskrev situationer då de blev svåra att kombinera.

2.1 En ung mamma är en omogen mamma. Deltagarna berättade om vilka stereotypa föreställningar om unga föräldrar som de hade mött. Det fanns tydliga föreställningar om vem som är en lämplig förälder och vilka förutsättningar som bör råda innan man blir förälder, såväl hos deltagarna själva som i deras omgivning. Deltagarna berättade om negativa föreställningar kring förutsättningarna att få ett bra liv med barn när man är ung. En stabil tillvaro och tillräckligt med livserfarenhet genom att ha hunnit med saker som att avsluta studier, ha en fast anställning, säker ekonomi och bra bostad var synonymt med att vara redo att bli förälder.

”Jag fick ju höra det jättemycket när jag väntade mitt första. Då gick jag första året på gymnasiet och såhär 'Men gud, du kommer ju aldrig gå klart skolan, du kommer ju aldrig utbilda dig och du kommer bara leva på socialen' typ och om deras pappa, 'han kommer lämna dig och du blir ensamstående' och allt.”

”Ju yngre man är desto värre förväntningar. Man hör folk prata, som när man var 15-16, då pratade ju folk liksom. Jag fick barn när jag var 20 så jag var på gränsen, jag var ju ung men ändå inte tonåring liksom. Men det var mer släkten i sådana fall, i och med att vi hade ingen fast bostad eller fast jobb eller någonting, jag hade inte ens ett jobb så det var det som de reagerade på mer än själva åldern tror jag”

Deltagarna beskrev svårigheter att sammanväva identiteten som ung och identiteten som förälder och stundtals framstod de två rollerna som oförenliga. En mamma beskrev hur hon, när hon sågs ute med sina barn, uppfattades som förälder och inte som ung. Hon antogs då vara en mamma som vilken annan mamma som helst och det gav henne mer respekt än om hon sågs som ung tjej utan barn:

”Om jag går ut utan barnen tror folk att jag är 22 år och vanlig och bemöter mig efter att jag kanske inte har någon livserfarenhet. Men bemöts jag som en 22-årig mamma, eller mamma bara, då får jag bra mycket mer respekt. Och jag trivs mycket bättre i mammarollen än 22-åriga studentrollen.”

Samma mamma beskrev hur hennes ålder innebar att hon förlorade andras respekt och belyste på så vis väl andras reaktioner på det normbrytande i att vara ung förälder.

”En gång satt jag och pratade med en mamma och hon var väl 35 kanske, och vi sitter och har en intressant diskussion om politik och skolor och såhär. Sen så kommer vi in på hur gamla vi var, jag tror vi pratade om skolorna så hade jag gått på den skolan för inte alls många år sen. Sen så talar jag om det, då var jag 20, och hon blev så förvånad och sen slutade hon prata med mig. Hon bara 'ojsan, måste gå, hehe'.”

2.2 Som ung bör man ägna sig åt annat än barn. Föreställningar om hur ett liv som förälder borde se ut stod ofta i stark kontrast till vad som förväntades av personer i deltagarnas ålder. Deltagarna beskrev hur de enligt åldersnormen förväntades ägna sig åt sig själva och utvecklas som personer utanför föräldraidentiteten: *”Det är väldigt svårt för folk att fatta hur man inte prioriterar självförverkligande och sitt eget liv. För mig är det självklart att barnen alltid kommer först och jag kommer alltid sist, oavsett”*.

Deltagarna gav exempel på egenskaper och intressen som de aldrig haft, till skillnad från sina jämnåriga: *”Jag har väl aldrig riktigt uppskattat det här med att vara ute och festa. Men det blev ändå såhär helt nu bara 'nej, jag är inte alls sugen', helt. Och det tycker jag väl är lite tråkigt eftersom mina kompisar fortfarande är kvar i det stadiet”*. Att deltagarna skiljt sig från sina jämnåriga i intressen och egenskaper väckte reaktioner.

"Jag tycker att jag har fått rätt till att vara den jag alltid har varit. Alltså folk har alltid haft svårt för jag har aldrig druckit alkohol eller festat eller så, jag har inte tyckt att sånt har varit kul, aldrig ens provat för det har inte intresserat mig och det har alltid alltid stuckit i folks ögon, för att det är inte normalt. Men sen när jag fick barn då blev det liksom lite mer logiskt alltså 'ja men det är klart att hon inte kan, för hon har barn'."

Antagandet att deltagarna gick miste om att utveckla en egen vuxen identitet då de fick barn i ung ålder förekom. Identitetsutveckling framställdes av andra som något som bara kunde ske vid sidan av föräldraskapet, som att föräldraskapet var ett hinder för deltagarnas möjligheter att utvecklas.

"Men andra personer kan väl säga till mig 'men när ska du plugga klart eller börja jobba så du får göra någonting för dig själv?'. 'Det tycker jag du ska göra' kan min mamma säga 'för din egen skull, börja bygga din identitet, kanske arbetsidentitet, det är nog viktigt för dig' säger andra personer till mig. Men vem bestämmer vad som är viktigt för mig? Jag vill gärna vara hemma med mina barn och ägna mig åt det. Men då tycker folk runt mig att det räcker inte utan 'nu måste du börja, nu kan du inte vänta längre, nu måste du ut och bygga på din karriär' liksom. Eller plugga klart eller någonting. 'Du måste sätta igång nu, det är dags nu. Du blir 25 och nu är det dags att börja livet'."

Genom att skaffa barn i ung ålder agerade deltagarna tydligt emot vad som förväntades av dem, vilket ibland fick negativa konsekvenser. Deltagarna berättade att det begränsade livet som mamma skiljde sig mycket från hur livet var för personer utan barn och det hade påverkat deltagarnas vänskapsrelationer. Berättelser om att känna sig som en börda för sina barnlösa vänner förekom: *"Jobbigt att umgås med någon som man kanske känner såhär 'gud förlåt för det här, alltså förlåt'", "De har ju inga problem att sitta i min soffa och vänta medan jag nattar henne till exempel, och det har ju varit väldigt skönt, men samtidigt så känner jag mig lite i vägen på något vis"*. Vänner hade därför tagit avstånd och deltagarna själva hade också tagit avstånd från vänner.

Att umgås med andra mammor innebar att deltagarna kände att de hade mer gemensamt med sina mammakompisar, de slapp känna sig som en börda, det underlättade praktiskt då till exempel barnen också hade glädje av varandra och deltagarna upplevde att andra mammor hade större förståelse för deras livssituation än vänner utan barn.

3. Utveckling genom föräldraskapet

Deltagarna berättade hur de själva upplevde att de utvecklades tack vare föräldraskapet: *"Jag vill inte vara utan mina barn för att jag har antagit mig den identiteten nu, tillåtit mig att utveckla mig själv efter barnen"*. Det tredje temat belyser de förändringar som deltagarna beskrev att de hade upplevt: att lära sig föräldraegenskaper, emotionella förändringar, ansvar och nya prioriteringar.

3.1 Att lära sig föräldraegenskaper. Deltagarna berättade att de utvecklat egenskaper som hör föräldraidentiteten till. Föräldraskap beskrevs alltså också som något förvärvat - egenskaper som utvecklats över tid och genom övning. Övat hade de gjort med småsyskon, genom barnpassning och med sina egna barn: *"Jag har en lillasyster och jag var 14 när hon föddes. Jag vill ju ha det så, alltså jag tyckte det var jätteroligt och nu har hon börjat bli stor så det var så skönt med en ny bebis"*. En annan deltagare uttryckte det: *"Jag har sagt ända sedan jag var 16 att jag ska ha barn tidigt för jag har alltid hållit på med barn, det är det enda jag har hållit på med i hela mitt liv, det är att passa barn, det är att passa andras barn"*.

Att övning gav färdighet blev bland annat tydligt i förhållande till deltagarnas partners. Deltagarna beskrev att de hade tagit mer ansvar för barnen än vad deras partner hade gjort, vilket de

beskrev hade inneburit att de själva hade lärt sig föräldraskap bättre än sina partners. Med ökad erfarenhet av sina egna barn berättade deltagarna att de också kände sig mer erfarna och mindre som unga mammor, då att vara ung mamma likställdes med att vara oerfaren mamma: *"För mig sitter just det där med att känna sig som en ung förälder, det sitter typ i antalet barn man har eller hur gamla barnen är. För vid första året med första barnet, då kände jag ju mig ung"*.

3.2 Emotionella förändringar. Deltagarna berättade om olika emotionella förändringar som skett genom föräldrablivandet. Upplevelser av att ha blivit mer kärleksfull, mer ödmjuk och att bry sig om fler förekom.

"Man har blivit mycket mer kärleksfull som person, man har blivit mycket mer ödmjuk som människa tror jag. Om mina kompisar ska gå ut kan jag säga 'men herregud, ta det lugnt'. Man är mer mammig på något sätt, typ bryr sig om alla, man vill typ ta hand om alla på nåt sätt."

Deltagarna berättade om ökad empati med och förståelse för andra föräldrar inklusive sina egna. De berättade att de kände tacksamhet för vad deras mammor gjort för dem nu när de förstod vad det var att vara mamma.

"Jag uppskattar min mamma mer. Jag har alltid haft jättebra relation med min mamma, men sedan jag fick barn så är det såhär 'oh my god hon har gjort allt det här för mig'. Jag är jätterädd om min mamma."

Att känna mer kärlek och omtanke om dem som stod deltagarna nära innebar också större oro. Det rörde dels oro för de egna barnen men också för syskon, vänner och partners.

"För min syster kan jag oro mig jättemycket när hon är ute. Jag typ ringer henne mitt i natten, jag bara 'Var är du? Ta nu inte svarttaxi hem'. Jag vill veta om det är någonting. Så det har väl ändrats väldigt mycket. Men det är ju många som säger det om mig också, med mina kompisar också att man typ 'Skicka ett SMS sedan så jag vet att du kommit hem säkert' och sådana saker. Men det är väl att man blir mer orolig kanske."

3.3 Ökat ansvar. Medvetenheten om att vara outhärlig för sitt barn innebar inte bara positiva förändringar för till exempel självkänslan, men också att deltagarna upplevde ett mycket stort ansvar som de inte upplevt tidigare. Deltagarna berättade att ansvaret ibland kändes överväldigande och skrämmande och tvingade dem att utvecklas och göra förändringar i sina liv.

"Som mamma är det du som ammar honom, det är du som har ansvar för honom. Du tänker 'allt det jag gör är det som uppfostrar honom'. Så det är därför man blir lite rädd. Allt vad man gör, om du är arg, om du är glad, så är det det som han kommer lära sig. Han kommer lära sig hur man blir arg, vad ska man säga när man blir arg, hur blir man glad, vad ska man säga när man blir glad."

3.4 Nya prioriteringar. Medvetenheten om och upplevelsen av hur viktiga deltagarna var för sina barn, att de som mammor var oersättliga och outhärliga, var återkommande i deltagarnas berättelser. Mammorna berättade att den betydelsefulla roll som de spelade för sina barn påverkade dem på olika sätt och blev efter föräldrablivandet deras riktmärke på många områden i livet. Att bli förälder gjorde att deltagarna började prioritera sådant som var viktigt för deras barn och sållade bort annat. Deltagarna berättade att de bland annat upplevde att de sedan barnens födelse fokuserade mindre på sig själva än de gjort tidigare. Saker som spelat roll innan de blivit föräldrar sågs nu som oväsentliga. De beskrev hur de fått bättre självkänsla genom att veta att barnen älskade dem oavsett.

"Jag är mer självsäker nu än jag har varit innan, det är jag nog. Jag är ju stark för mina"

barn stöttar ju upp mig, de älskar ju mig oavsett hur jag ser ut. Om jag kommer ut med pyjamas och ser rufsigt hår, de älskar mig för det. Jag behöver ju inte fixa i ordning mig för dem. De tycker jag är lika bäst för det.”

Deltagarna berättade att föräldrablivandet också påverkade deras syn på relationer mycket. Relationer sattes på prov på andra sätt än tidigare och deltagarna sa att de blivit mer selektiva kring vilka personer de ville ha i sitt liv, för sin egen och sina barns skull. Relationer som inte hade utrymme för vad småbarnslivet innebar sållades bort: *”Jag har ju inte riktigt tid för relationer där jag måste vara eller känna mig fixad och på topp och så. Alla relationer finns det inte riktigt tid för längre”*. En annan mamma uttryckte det:

”Jag hade en kompis som jag trodde jag var jättenära men så sa hon till mig 'jag kan umgås med dig men jag kan inte umgås med dina barn' och då sa jag bara 'hejdå' liksom. 'Jag vill inte ha med dig att göra'. Det är ingen kompis.”

Diskussion

Studien syftade till att undersöka om unga mammor upplever att föräldrablivandet har påverkat deras identitet och i så fall på vilka sätt. De huvudteman som framkom i analysen var: Tidigt formad identitet som mamma, Konfliktyllda roller och Utveckling genom föräldraskapet. Deltagarna beskrev hur de upplevde identiteten som sammanhängande innan och efter de fick barn. De beskrev att de alltid hade varit personer som lämpat sig för föräldraskap, att de redan som ungdomar känt sig som och uppfattats av andra som ”mamma utan barn”. Ibland uppgavs den sammanhängande identiteten vara anledningen till att de blivit föräldrar tidigt. Analysen visar att mammorna i den aktuella studien behövde förhålla sig till två olika identitetsaspekter: vem de kände att de var och vem de förväntades vara utifrån rådande samhällsnormer. Deltagarna beskrev hur rollen som ung och rollen som mamma stod i konflikt med varandra då de medförde oförenliga normer och krav. Mammorna i studien beskrev vidare att de hade förändrats på vissa sätt: de hade genom övning blivit mer kompetenta föräldrar, de beskrev emotionella förändringar, ökat ansvarstagande och förändrade prioriteringar sedan de fått barn.

Identitet som mamma

Deltagarna beskrev hur de upplevde sin identitet som stabil genom livet och att de alltid haft en mammaidentitet, även innan de fick barn. Det skulle kunna tolkas som att de har etablerat en för tidig identitet (Marcia, 1966) men då den aktuella studien inte utgick från Marcias (1966) identitetsintervju saknas grund för en sådan slutsats. En annan möjlig tolkning är att föräldraskapet ger viss möjlighet till identitetsutveckling.

Beskrivningarna av hur deltagarna alltid velat ha barn och alltid lämpat sig för föräldraskap användes av en del som en förklaring till varför de valt att bli föräldrar tidigt. Deltagarna beskrev sig själva och sina egenskaper som sammanhängande i då- och nutid, vilket de beskrev även bekräftades av människor i deras omgivning. Den sammanhängande identitetsuppfattningen tyder på att deltagarna inte upplever sig ha förändrats identitetsmässigt av att bli förälder. Snarare beskrev de att de fått större rätt att vara sig själva sedan de blev mammor. Innan de fick barn förväntades de leva enligt normen för unga vuxna med fokus på sig själv och utforskande, vilket de inte känt sig bekväma med. Att leva ett lugnt hemmaliv beskrevs vara förväntat av personer med barn och gjorde att deltagarna kände att deras identitet passade livet som mamma.

Att ägna de unga vuxenåren åt utforskande, experimenterande och fokus på sig själv förbereder en för vuxenlivet och ger en utrymme att fundera på och ta ställning till vem man är, vad man står för och vad man vill göra i livet enligt Arnett (2006; 2007). Det är möjligt att kvinnorna i

den aktuella studien tidigt, redan innan de blev mammor, upplevde den stabilitet i identiteten som krävs för att göra vuxna ställningstaganden. En sådan stabilitet i identiteten skulle kunna tyda på att de har fullbordad identitet (Marcia, 1966), det vill säga att de har genomgått en period av utforskande och etablerat en sammanhängande identitet. Eriksons (1968) beskrivning av de tidiga vuxenåren, då man längtar efter intima relationer och kan göra mer långsiktiga åtaganden, beskriver väl en del av föräldrablivandet som också finns i deltagarnas berättelser: den känslomässiga aspekten av att vara mamma som kvalitativt skiljt från andra relationer. Det stora ansvar som det innebär att vara oumbärlig för sitt barn skulle kunna vara exempel på intimitet och åtagande. Berättelser om tidigare utforskande och självfokus var dock få bland deltagarna. Stabilitet i identitetsuppfattningen utan erfarenheter av utforskande pekar mot att mammorna i studien har etablerat en för tidig identitet (Marcia, 1966). En för tidig identitet präglas av låg grad av utforskande och hög grad av ställningstagande (Schwartz m.fl., 2005). Deltagarnas beskrivningar av att de velat ha barn tidigt och inte intresserat sig för saker som jämnåriga intresserat sig för tyder på en för tidig identitet.

Enligt identitetsteorier (Arnett, 2000; 2006; Erikson, 1950; 1968; 1980) om ungdoms- och unga vuxenår kan en djupare upplevelse av vem man är utvecklas via en period av utforskande. Genom att integrera den egna upplevelsen av sig själv med andras och förväntningar på framtiden blir identiteten stabil (Erikson, 1968). Deltagarna beskrev att de upplevde att de hade utvecklats sedan de blev föräldrar, men kanske på ett mer konkret plan. Deltagarna och unga mammor i andra studier (Ali m.fl., 2013) beskrev hur föräldrablivandet utvecklade dem emotionellt, deras förmåga att prioritera vad som är viktigt i livet och förbättrade deras självkänsla. Denna paradox kring föräldrablivandet som både hämmande och främjande för identitetsutvecklingen är i linje med Friséns och medarbetarnas (2013) studie. Där såg man att föräldraskap kan uppfattas som ett hinder för den personliga utvecklingen om det bryter mot normen och sker för tidigt, men som personligt utvecklande och som en väg mot självförverkligande om det inträffar i, utifrån normen, rätt tid i livet. Deltagarna i den aktuella studien tycktes uppleva att deras föräldrablivande skedde i rätt tid i livet och har utvecklat dem. Däremot hade de mött andra föreställningar från omgivningen, som i enlighet med normen påpekade att deras föräldrablivande skedde för tidigt och därför antogs vara ett hinder för den personliga utvecklingen. Det tycks alltså vara olika egenskaper som utvecklas i unga vuxenår utan barn jämfört med om man blir förälder. Moderskapet försvårade deltagarnas möjlighet att leva ett utforskande och självfokuserat liv, vilket enligt teorierna (Arnett, 2000; 2006; Erikson, 1950; 1968; 1980) skulle krävas för att de skulle utveckla en stabil, sammansatt och djup identitetsuppfattning. Däremot innebar moderskapet att de utvecklade specifika egenskaper som de troligtvis inte hade utvecklat om de inte blev mammor.

Normer och konfliktfyllda roller

Deltagarna beskrev att de behövde förhålla sig till normer kring att vara ungdom, ung vuxen och moderskap. De beskrev att ju yngre man var när man fick barn desto sämre mamma antogs man vara. Samma resultat såg också Mulherin och Johnstone (2015) i sin jämförelse mellan tonårsmammor och mammor i unga vuxenår. Att få barn under de unga vuxenåren innebar att deltagarna bröt normer för hur man bör leva det unga vuxenlivet, även om de aldrig varit intresserade av sådana aktiviteter, såsom festande. Deltagarna beskrev att de inte passade in i normerna kring unga vuxna och beskrev hur de fick lov att vara sig själva mer när de fick barn, eftersom deras livsstil och personlighet bättre stämde överens med normer kring moderskap än normer kring unga vuxna.

Deltagarna uttryckte föreställningar om vilka förutsättningar som bör råda innan man skaffar barn, vilket är i linje med forskning om unga vuxna i Sverige. Där uppgav unga vuxna utan barn att de ville ha en stabil tillvaro som kännetecknades av till exempel stabil ekonomi, en stabil romantisk relation, avslutad utbildning och fast anställning (Frisén m.fl., 2013; Lampic m.fl., 2006). Utifrån deltagarnas beskrivningar av att ju yngre en ung mamma är desto sämre bemötande från andra,

framträder två olika föreställningar om unga mammor. Den ena gäller riktigt unga mammor i tonåren, där andras bemötande präglas av stereotypa föreställningar om att man är mindre kompetent än andra föräldrar och utsätter sig för risker som att bli lämnad eller hamna i ekonomisk knipa. Man anses då inte vara mogen nog att klara av föräldraansvaret. Den andra aspekten gäller normer kring de unga vuxenåren och att de bör ägnas åt utforskande och självfokus. Detsamma såg också Mulherin och Johnstone (2015) såg i sin studie. Att vara ung mamma likställdes av deltagarna med att vara oerfaren, och med erfarenhet kom också upplevelsen av att inte längre identifiera sig som en ung mamma. Kanske kan deltagarnas beskrivning av hur de blivit mer vuxna sedan de fick barn, vilket bekräftar tidigare forskning (Ali m.fl., 2013; Arnett, 2000; McDermott & Graham, 2005), tolkas som att de själva besatt normativa föreställningar om unga mammors bristande kompetens men att de själva ville motbevisa stereotypen.

Deltagarna beskrev hur mammarollen ökade deras upplevelse av att bli respekterade av andra och få förhöjd status, vilket bekräftar tidigare forskning om unga mammor (Ali m.fl., 2013; McDermott & Graham, 2005) och blev tydligt i deltagarnas beskrivningar av hur de föredrog mammarollen framför att uppfattas av andra som en ung tjej utan barn. Det blev också tydligt hur upplevelsen av att bli tagen på allvar och få respekt genom mammarollen förutsatte att deltagarnas ålder inte framgick för andra. Respekt fick de så länge de sågs som "vanliga" föräldrar och inte behövde förhålla sig till normer kring att vara ung vuxen kontra att vara mamma. Skillnaden från tidigare forskning (Ali, m.fl., 2013, McDermott & Graham, 2005) är att deltagarna i den aktuella studien inte uttryckte sig vara ekonomiskt och socialt utsatta och inte heller rekryterades från någon verksamhet riktad till socialt och ekonomiskt utsatta personer. Aspekten av ekonomisk och social utsatthet togs överhuvudtaget inte upp av deltagarna i den aktuella studien och kan därför antas ha mindre betydelse.

Frihet och utforskande präglar de unga vuxenåren enligt Arnett (2000) men är inte förenliga med det ansvar som deltagarna upplever gentemot sina barn och som präglar förväntningar på moderskapets ansvarstagande. Det bekräftades i deltagarnas beskrivningar av rollen som mamma och rollen som ung som oförenliga. Det otänkbara i att leva ett liv som andra unga vuxna och samtidigt ha barn påvisar både normer om hur man bör leva som ung vuxen och normer kring vad en ideal mamma är (Shelton & Johnson, 2006). En vidare tolkning är att deltagarna som unga mammor bryter mot normer kring när det är lämpligt att bli mamma, vilket gör att de antas vara otillräckliga föräldrar och tvingar dem att kompensera genom att vara extra bra mammor. Genom att framhäva att de alltid varit lämpliga mammor, även innan de fick barn, och visa på hur de skiljer sig från jämnåriga utan barn, distanserar deltagarna sig från olämpligt föräldraskap och motiverar sitt, enligt normen, avvikande val att bli förälder tidigt.

Shelton och Johnson (2006) beskriver hur identiteten som mamma växer fram bland annat genom att den faktiska upplevelsen av att vara mamma och ideala föreställningar om hur man bör vara mamma integreras i självuppfattningen. Denna integration blir intressant när det gäller de två oförenliga rollerna av att vara ung och mamma. Den ideala mamman tycks alltså per definition inte kunna vara ung vilket innebär att deltagarna inte kan leva upp till idealet om hur en mamma ska vara.

Mammarollen som enda alternativ

Att deltagarna inte kan leva upp till idealet om hur en mamma bör vara kan tänkas innebära att de behöver kompensera för sin ålder genom att anta mammarollen som den dominerande identiteten, motivera sitt föräldraskap med att de alltid varit mammor och distansera sig från livet som andra unga vuxna utan barn lever. Deltagarna beskrev hur mammarollen utgjorde en mycket stor del av deras identitet. De tycktes ha antagit mammarollen som sin dominerande identitet för att de, då rollen som mamma och rollen som ung vuxen upplevdes som oförenliga, hindras från att leva som andra jämnåriga. Konflikten gör att de tvingats välja mammarollen fullt ut. Dessutom behövde deltagarna tydligt distansera sig från livet som ung vuxen för att ses som goda mödrar, eftersom de

annars ansågs vara otillräckliga mammor. På så vis blir identiteten som mamma dominerande och den viktigaste de har och i sammanhang utan barnen blir det tydligt.

En aspekt av mammorollens betydelse för identitetsuppfattningen var den inre upplevelsen av mammorollen som positiv och meningsfull. Osäkerhet kring vem man var utan sina barn, att mammorollen utgjorde mycket av vem man var, är i linje med tidigare forskning som visat på att mammorollen blir en ny och positiv identitet (Coleman & Cater, 2006). Kanske är det också ett exempel i enlighet med Sterns (1996) teori om att det infinner sig en ny psykisk struktur i och med moderskapet som aktualiserar relationen till barnet som den främsta och viktigaste uppgiften (Stern, 1996). Att uppleva större förståelse för och närhet till sin egen mamma är också i linje med Sterns (1996) teori om moderskapskonstellationen och hur relationen till den egna mamman aktualiseras genom det egna föräldrablivandet. Den nyblivna mamman har lättare att identifiera sig med sin egen mamma i samma roll och använder minnen från hur hon togs om hand av sin mamma som modell för sitt eget moderskap. Samtidigt kan hon på samma sätt, menar Stern (1996), identifiera sig med sitt barn.

Beskrivningar av upplevelsen av att sitta ihop med sitt barn, som om barnet vore en förlängning av den egna personen, var återkommande. Det tangerar forskning om det expanderade självet (Laney m.fl., 2014) då barnet inkorporeras i mammans identitet och ingår i mammans utvidgade gränser. Upplevelsen av att sitta ihop med sitt barn och att förlora sig själv när man är utan barnen kan tolkas som en för tidigt formad identitet (MacKinnon & Marcia, 2002) men kan också förklaras med Sterns (1996) beskrivning av den nya psykiska struktur som inträder i och med föräldrablivandet och som bland annat innebär att mamman blir mer känslig på olika sätt. Emotionella förändringar, såsom att vara mer orolig än tidigare, kan handla om att deltagarna inom ramen för denna nya psykiska struktur har inkorporerat barnet i sin person, att barnets gränser blir mammans förlängda gränser. Det står klart att emotionella förändringar och upplevelsen av att vara i symbios med sitt barn förekommer hos mammor oavsett ålder, men frågan är om fenomenet är mer omfattande hos unga mammor. Kanske antas mammorollen som dominerande identitet lättare av unga mammor än hos något äldre kvinnor som haft tid att göra andra erfarenheter som är betydelsefulla för identitetsuppfattningen.

Studiens bidrag

Studien belyste unga mammors upplevelse av hur identiteten påverkats genom föräldrablivandet, och detta i den specifika miljön i Sverige idag. Analysen lyfte fram hur mammorna resonerade kring att förhålla sig till olika aspekter av sin identitet, såsom rollen som ung vuxen och rollen som mamma. De olika rollerna hängde starkt samman med samhällsnormer som är rådande i Sverige och i deltagarnas specifika kontext och studien beskrev konflikten mellan rollerna som präglade deltagarnas identitet.

Den specifika kulturella och historiska kontext som hänger samman med hur normbrytande unga mammor uppfattas vara är av stor betydelse. Vad som räknas som ung ålder att bli mamma varierar historiskt och kulturellt, och deltagarna kanske inte hade betraktats som unga för några decennier sedan. Fördomar mot unga mammor är betydligt mer omfattande i USA och Storbritannien än i Sverige (Darroch m.fl., 2001). Inga direkta jämförelser mellan länderna kan därför göras men studien bidrog med att belysa hur en del av deltagarna tydligt upplevde att de bröt normer i sin roll som ung mamma, också i Sverige. Det visar på att fördomar om unga mammor är en reell verklighet för deltagarna som bör försöka förebyggas.

Studien belyste unga mammors positiva upplevelser av hur identiteten har förändrats genom föräldrablivandet. Mammornas målmedvetenhet och hängivelse i sitt föräldraskap samt den kompetens som de beskrev att de upplevde i mammorollen är exempel på det. Resultatet bekräftade tidigare forskning om att unga mammor upplever bättre självkänsla, prioriterar annorlunda i relationer och minskar fokus på sig själv för att fokusera mer på barnet (Ali, m.fl., 2014; Shanok & Miller, 2007). Det motsäger den historiskt dominerande bilden av och fördomar kring unga mammor som socialt och ekonomiskt utsatta, slarviga och oansvariga och är ett viktigt bidrag till att

vidga förståelsen för och motarbete fördomar om unga mammor.

Den aktuella studien tydliggjorde komplexiteten i att som ung mamma i Sverige förhålla sig till de normer som finns kring rollen som ung respektive rollen som mamma. Resultatet visar på att rådande normer kring dessa två grupper kan upplevas som rigida och begränsande och kan leda till diskriminering. Därför bör normer kring unga mammor och moderskap vidgas.

Studiens begränsningar

En begränsning rör urvalets representativitet och storlek. Föräldrar som söker sig till Stadsmissionens öppna förskola för unga föräldrar kan tänkas identifiera sig som ung i större utsträckning än andra unga föräldrar. Därmed kan de också ha upplevt sig som normbrytande i större utsträckning än andra unga föräldrar. De mammor som är aktiva på förskolan kanske är bekväma i och identifierar sig med mammarollen, vilket inte kan antas vara representativt för alla unga mammor. Valet att ha fokusgrupper istället för individuella intervjuer kan ha inneburit att deltagarna, som samtalande med personer som de inte valt själva, inte var helt bekväma med att berätta om negativa upplevelser av att vara mamma och på så vis reproducerade normer kring gott moderskap. Detta kan ha påverkat representativiteten och variationen i deltagarnas svar och därmed också studiens resultat. Däremot kan teman som förekom i den aktuella studien antas finnas bland likande deltagare, men ytterligare teman kan tillkomma.

Inledningsvis avsåg studiens deltagare vara unga föräldrar och alltså inte enbart mammor. Då inga pappor fanns att tillgå när Stadsmissionens öppna förskola besöktes för rekrytering och deltagandet baserades på deltagarnas eget intresse, omformulerades studiens frågeställningar efter deltagarna. Homogeniteten i deltagarnas könstillhörighet kan ha haft betydelse för studiens resultat.

Fokusgrupper och intervjuer genomfördes utan att ställa allt för specifika frågor utifrån frågeställningarna, med avsikt att inte styra deltagarnas svar. Det kan ha inneburit att viss information uteblev då den inte efterfrågades specifikt. Därmed gjordes heller ingen definition av begreppet identitet för deltagarna, vilket innebar att författarens tolkning avgjorde vad i materialet som var relevant för frågeställningarna. Tillvägagångssättet kan ha fått implikationer för resultatet på så vis att eventuellt relevant data utelämnades.

Vidare forskning

Emotionella förändringar och upplevelsen av att vara ett med sitt barn förekommer hos mammor i olika åldrar (Laney m.fl., 2014; Stern, 1996) och beskrevs som starka upplevelser hos deltagarna i den aktuella studien. Det väckte frågan om mammarollen lättare antas som den dominerande delen av identiteten hos unga mammor än hos kvinnor som är något äldre när de får barn. Att via intervjuer jämföra unga mammors och äldre mammors beskrivningar av hur stor del mammarollen upptar deras identitet vore ett sätt att undersöka frågan på. Det vore också intressant att med hjälp av Marcias (1966) identitetsintervju göra liknande jämförelse på svenska mammor för att undersöka om unga mammor besitter för tidig identitet i större utsträckning är äldre.

Deltagarna beskrev hur det ökade ansvaret som de upplevde i sitt föräldraskap påverkade dem på olika sätt. Medvetenheten om att de som förälder hade ansvar för barnet och att forma barnets liv på bästa sätt gjorde dem rädda för att göra fel. Deltagarna i den aktuella studien lyfte också att de, genom mer övning, utvecklades som föräldrar mer än sina partners. Att undersöka om det ökade ansvaret som förälder hänger ihop med benägenhet att utöva föräldraskap är ett uppslag för vidare forskning. Hur ser ansvarsfördelningen ut i unga föräldrapar i Sverige? Om en förälder känner större ansvar för barnet än den andra kan det tänkas avspeglas i hur mycket tid och arbete respektive förälder lägger på barnet. Det skulle i sin tur kunna påverka hur välutvecklade föräldrarelaterade färdigheter man har.

Deltagarna hade olika erfarenheter av barn sedan innan de blev föräldrar vilket beskrevs hade påverkat dem på olika sätt. Vidare forskning kan undersöka hur sådan erfarenhet varierar och

vad det får för konsekvenser för de unga mammorna. Genom enkätstudier skulle man kunna undersöka om unga mammor som inte har erfarenhet av barn sedan innan tvivlar på sin föräldrakapacitet i större utsträckning än de som har tidigare erfarenhet av barn. Hur tidigare erfarenhet av barn påverkar inställningen till och förväntningar på det egna föräldraskapet genom intervjuer, och mer specifikt om mammor med erfarenhet av barn sedan innan har mer realistiska förväntningar på föräldraskapet än mammor utan tidigare erfarenhet av barn, är ytterligare ett uppslag.

Referenser

- Ali, D. S., Lewis Hall, M. E., Anderson, T. L., & Willingham, M. M. (2013). 'I became a mom': Identity changes in mothers receiving public assistance. *Journal of Social Service Research, 39*:5, 587-605. doi:10.1080=01488376.2013.801391
- Arnett, J. J. (1998). Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical context. *Human Development, 41*, 295-315. doi:10.1159/000022591
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist, 55*, 469-480. doi:10.1037/0003066X.55.5.469
- Arnett, J. J. (2006). *Emerging adulthood: The winding road from late teens through the twenties*. New York, NY: Oxford University Press.
- Björnberg, U. (2000). Equality and backlash: Family, gender, and social policy in Sweden. I Haas, L., Hwang, P., & Russel G (red:er.), *Organizational change and gender equity. International perspective on fathers and mothers at the workplace*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*:2, 77-101.
- Clemmens, D. (2002). Adolescent mothers' depression after the birth of their babies: Weathering the storm. *Adolescence, 147*, 551-565.
- Coleman, L., & Cater, S. (2006). 'Planned' teenage pregnancy: Perspectives of young women from disadvantaged backgrounds in England. *Journal of Youth Studies, 9*, 593-614.
- Darroch, J. J., Frost, J. E., & Singh S. (2001). *Teenage sexual and reproductive behavior in developed countries: Can more progress be made?* Occasional report No 3, 2001. New York: The Alan Guttmacher Institute.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. London, U.K.: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity youth and crisis*. New York, NY: Norton.
- Erikson, E. H. (1980). *Identity and the life cycle*. New York: W. W. Norton & Company.
- Frisén, A., Carlsson, J., & Wängqvist, M. (2013). "Doesn't everyone want that? It's just a given": Swedish emerging adults' expectations on future parenthood and work/family priorities. *Journal of Adolescent Research, 29*, 67-88. Doi: 10.1177/0743558413502537
- Frisén, A., & Wängqvist, M. (2011). Emerging adults in Sweden: Identity formation in the light of love, work and family. *Journal of Adolescent Research, 26*, 200-221. doi:10.1177/0743558410376829
- Graham, Sorell & Montgomery (2004). Role-related identity structure in adult women. *Identity, 4*:3, 251-271. doi: 10.1207=s1532706xid0403_3
- Kvale, S., & Brinkman, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lampic, C., Svanberg, A. S., Karlström, P., & Tydén, T. (2006). Fertility awareness, intentions concerning childbearing, and attitudes towards parenthood among female and male academics. *Human Reproduction, 21*, 558-564. doi:10.1093/humrep/dei367
- Laney, Carruthers, Lewis Hall & Anderson (2014). Expanding the self: motherhood and identity development in faculty women. *Journal of Family Issues, 39*, 1227-1251.

doi:10.1177=0192513X13479573

- MacKinnon, J. L., & Marcia, J. E. (2002). Concurring patterns of women's identity status, attachment styles, and understanding of children's development. *International Journal of Behavioral Development, 26*, 70–80.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology, 3*, 551–558.
- Marshall, H. (1991). The social construction of motherhood: An analysis of childcare and parenting manuals. I Phoenix, A., Woollett, A., & Lloyd, E. (Red.), *Motherhood: Meanings, practices, and ideologies* (ss. 66–85). London, England: Sage Publications Limited.
- McDermott, E., & Graham, H. (2005). Resilient young mothering: Social inequalities, late modernity and the 'problem' of 'teenage' motherhood. *Journal of Youth Studies, 8*, 59–79. doi: 10.1080/13676260500063702
- Mulherin, K., & Johnstone, M. (2015) Qualitative accounts of teenage and emerging adult women adjusting to motherhood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology, 33:4*, 388-401. doi: 10.1080/02646838.2015.1042963
- Nilsson, A. (2008). *Undervisning om sexualitet och samlevnad - motiven har förändrats över tid*. Hämtad 27-01-2016 från http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.95607!/Menu/article/attachment/Arti-eln%2520som%2520pdf.pdf
- Rogers, S. J., & White, L. K. (1998). Satisfaction with parenting: The role of marital happiness, family structure, and parents' gender. *Journal of Marriage and the Family, 60*, 293-308. doi:10.2307/353849
- SCB (2014:17). *Förstagångspappor äldre än förstagångsmammor*. Hämtad 2016-02-04 från http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Forstegangspappor-aldre-an-forstegangsmammor/#
- SCB (2012:48). *Minskat barnafödande*. Hämtad 2016-02-04 från http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Minskat-barnafodande/
- Schwartz, S. J., Côté, J. E., & Arnett, J. J. (2005). Identity and agency in emerging adulthood: Two developmental routes in the individualization process. *Youth and Society, 37*, 201– 229.
- Schultz, K. (2001). Constructing failure, narrating success: Rethinking the 'problem' of teen pregnancy. *Teachers College Record, 103*, 582–607.
- Shanahan, M. J. (2000). Pathways to adulthood in changing societies: Variability and mechanisms in life course perspectives. *Annual Review of Psychology, 26*, 667-692. doi:10.1146/annurev.soc.26.1.667
- Shanok, A. F., & Miller, L. (2007). Stepping up to motherhood among inner-city teens. *Psychology of Women Quarterly, 31*, 252–261.
- Shelton, N., & Johnson, S. (2006). "I think motherhood for me was a bit of a double-edged sword": The narratives of older mothers. *Journal of Community and Applied Social Psychology, 16*, 316–330.
- Steinberg, Z. (2005). Donning the mask of motherhood: A defensive strategy, a developmental search. *Studies in Gender and Sexuality, 6*, 173–198. doi:10.1080/15240650609349273
- Stern, D. N. (1996). *Moderskapskonstellationen. En integrerad syn på psykoterapi med föräldrar och små barn*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Wahn, E. H., Nissen, E., & Ahlberg, B. M. (2005). Becoming and being a teenage mother: how teenage girls in south western Sweden view their situation. *Health Care for Women International, 26:7*, 591-603. doi: 10.1080/07399330591004917
- Waterman, A. S. (1999). Issues of identity formation revisited: United States and the Netherlands. *Developmental Review, 19*, 462–479.
- Wibeck, W. (2010). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod (2:a upplagan)*. Lund : Studentlitteratur.
- Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology*. Maidenhead: McGraw Hill Education.
- Zachry, E. M. (2005). Getting my education: Teen mothers' experiences in school before and after

motherhood. *Teachers College Record*, 107, 2566–2598.